

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Сухомлин Оксани Андріївни

«ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ»

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Дисертація Сухомлин Оксани Андріївни на тему: *«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»*, подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011. Освітні, педагогічні науки. Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол №11 від 15 грудня 2019 року).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації *«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України та призначено двох рецензентів:

1. **Калініну Людмилу Миколаївну**, доктора педагогічних наук, професора, ученого секретаря Інституту педагогіки НАПН України.
2. **Попова Романа Анатолійовича**, доктора педагогічних наук, доцента, головного наукового співробітника Інституту педагогіки НАПН.

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Оксани Сухомлин є цікавим і змістовним, містить важливий матеріал, який є актуальним у контексті вибудовування освітніх стратегій підготовки філолога в добу глобальних суспільних змін. Стрімкий розвиток цифрових технологій та штучного інтелекту зумовлюють нові вимоги до освіти. Відтак підготовка фахівців,

зокрема філологів, має вибудовуватися з урахуванням актуального наявного зарубіжного та вітчизняного досвіду. Україна здійснює модернізацію системи освіти, орієнтовану на реалізацію концепцію «Нова українська школа» (2017 р.), закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) та Закон України «Про вищу освіту» (2014)

Ці законодавчі акти спрямовані на покращення якості освіти та її відповідності потребам сучасного ринку праці. У зв'язку з цим, виникає необхідність здійснення пошуків ефективних зарубіжних практик у підготовці філологів.

У наш час створення цифрової економіки в Україні вимагає відповідної направленості в системі освіти, підготовки людини, що використовує у своїй діяльності сучасні цифрові технології. Однією з компетентностей, яку необхідно сформувати у філолога нового покоління, є *цифрова компетентність*. Ця компетентність ґрунтується на логічному мисленні, високому рівні володіння, управлінням інформацією та цифровою технікою. До цифрової компетентності запропоновано включати наступні знання:

- розуміння структури й функціонування цифрової та комп'ютерної техніки;
- розуміння потенціалу цифрових технологій для інноваційної діяльності;
- базове розуміння надійності й достовірності отриманої інформації;
- уміння користуватися програмами для підготовки та виконання завдань навчального (освітнього) процесу.

Актуальність дисертації обумовлена важливістю та значущістю проблеми формування цифрової компетентності філологів у сучасному світі. У контексті швидкої цифрової трансформації, що відбувається в усіх сферах життєдіяльності, особливо важливою є підготовка фахівців з високою рівнем цифрової компетентності, зокрема, філологів. Однак, на сьогоднішній день, відсутні чіткі дидактичні засади для формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Метою дослідження є розроблення й обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей на основі створення відповідної сукупності дидактичних умов.

Досягнення мети потребує розв'язання таких **завдань**:

1. На основі вивчення нормативно-правової бази та наукових джерел з педагогіки і психології здійснити психолого-педагогічний аналіз стану розроблення проблеми формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей на теоретико-методологічному рівні.

2. Визначити сутність поняття, зміст і структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

3. Виявити сукупність дидактичних умов та визначити критерії, показники й рівні сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

4. Теоретично обґрунтувати модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

5. Оцінити результативність дослідно-експериментальної роботи щодо імплементації авторської моделі дидактичної системи в освітній процес закладів вищої освіти.

Об'єкт дослідження: освітній процес студентів філологічних спеціальностей.

Предмет дослідження: модель дидактичної функційно-структурної системи та відповідна сукупність дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Достатня обґрунтованість та вірогідність основних положень, сформульованих у дисертації Сухомлин О. А., забезпечуються належною методологічною базою й не викликають заперечень. Системний аналіз досліджуваного матеріалу й реалізація визначених в роботі завдань вдало здійснено на основі таких методів:

– *теоретичних*: аналіз, узагальнення, систематизація наукових психолого-педагогічних праць українських і зарубіжних дослідників із порушеної проблеми для уточнення змісту й сутності основних понять дослідження; обґрунтування сукупності

дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; розроблення моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей;

– *емпіричних*: діагностичні (анкетування, опитування, бесіди, контрольні роботи, тестування), обсерваційні (пряме, побічне, включене спостереження, ретроспективний аналіз педагогічного досвіду), прогностичні (експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик), праксиметричні (аналіз продуктів навчальної (освітньої) діяльності студентів філологічних спеціальностей, аналіз провідного педагогічного досвіду); педагогічний експеримент для експериментальної перевірки результативності імплементації моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітній процес закладів вищої освіти на основі створення визначеної сукупності дидактичних умов;

– *статистичних*: методи математичної статистики для оброблення експериментальних даних, доведення вірогідності результатів експериментального дослідження;

– *графічних*: задля унаочнення результатів дослідження загалом і педагогічного експерименту (на кожному з етапів: констатувальному, формувальному, контрольному) зокрема.

Особиста **участь автора** в отриманні **конкретних наукових результатів**, викладених у дисертації. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено авторський погляд на тенденції підготовки майбутнього філолога в цифрову епоху.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* розроблено й обґрунтовано модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, яка містить функційно-структурні конструктивні блоки: організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний; розроблено структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, котра складається з

мотиваційно-професійної, когнітивно-діджитальної, інструментально-діджитальної та рефлексійно-діджитальної конструктивних компонент; визначено сукупність дидактичних умов, створення яких є засадничою основою для розроблення й теоретичного обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей: створення психолого-дидактичного ІТ-середовища професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей на засадах контамінації провідних положень особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів (у якості провідної); активація ціннісно-професійної основи формування інтегральної, загальних і предметних компетентностей майбутніх філологів; інформаційна детермінація змісту професійної філологічної підготовки через застосування інноваційних інтерактивних форм організації, технологій, методів і засобів навчання в процесі фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей; забезпечення рефлексії здатності і готовності використання константно оновлюваних ІК-технологій у професійно-філологічній діяльності (у якості супідрядних);

– *уточнено* зміст і сутність понять «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей», «цифрова компетентність студентів філологічних спеціальностей», «модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»; критерії, показники та рівні сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; психолого-педагогічні вимоги щодо активації формування і розвитку професійної компетентності філолога на засадах контамінації провідних положень особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів (параметричні вимоги визначаються видами діяльності філолога: орієнтаційної, імітаційної, трансляційної, організаційної, процесуальної й рефлексійної, і компонентами особистості: когнітивним, комунікативно-технологічним і конотативним);

– *удосконалено* дидактичне забезпечення процесу цілеспрямованого формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у фаховій підготовці на базі вільного програмного забезпечення (матрицю цільових

орієнтирів філолога, принципи відбору змісту освіти та організації освітнього процесу студентів філологічних спеціальностей, дидактичні механізми активації інтерактивних методів навчання філологів, очікувані результати).

Подальшого розвитку набули науково-педагогічні положення дидактики вищої школи щодо вдосконалення змісту і структури процесу підготовки студентів філологічних спеціальностей у контексті формування й розвитку їхньої цифрової компетентності; форми організації, методи, прийоми й засоби навчання, спрямовані на активацію процесу цілеспрямованого формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; теоретичні положення щодо застосування інформаційних технологій (у тому числі й цифрових) до формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликають заперечень.

У *вступі* дослідниця доцільно сформулювала актуальність теми дослідження, чітко визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, детально розкрила наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, подала відомості про апробацію й упровадження авторського доробку, що свідчить про обґрунтованість і виваженість науково-понятійного апарату роботи.

У *першому* розділі здійснено аналіз стану розроблення проблеми формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей на теоретико-методологічному рівні; визначено сутність поняття, зміст і структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; розроблено структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, котра складається з мотиваційно-професійної, когнітивно-діджитальної, інструментально-діджитальної та рефлексійно-діджитальної конструктивних компонент.

У *другому* розділі рецензованої роботи уточнено зміст і сутність поняття «дидактичні умови»; запропоновано авторське визначення поняття «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»; визначено й теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних

умов як основу для розроблення й теоретичного обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; узагальнено підходи до розуміння сутності поняття «дидактична система»; розроблено модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

У *третьому розділі* дисертації досліджено сучасний стан фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей; оцінено результативність дослідно-експериментальної роботи щодо імплементації авторської моделі дидактичної системи в освітній процес закладів вищої освіти.

Висновки чіткі, логічні, обґрунтовані і не викликають сумніву.

Принципових зауважень щодо структури, основних положень та концепції дисертації Сухомлин О. А. немає. Проте, відзначаючи переваги роботи, не можемо не висловити певні **дискусійні положення та рекомендації**.

Цифрова компетентність є важливим аспектом сучасного світу, особливо в контексті розвитку технологій та віртуального середовища. Цифрові технології впливають на всі аспекти життя, включаючи мову, культуру та літературу. У зв'язку з цим, виникає декілька дискусійних питань щодо формування цифрової компетентності філолога.

Першим питанням є те, наскільки важливо мати належний рівень сформованості цифрової компетентності для філолога. Деякі фахівці вважають, що вона є невід'ємною складовою професійного розвитку філологів у сучасному світі. Інші ж дійшли висновку, що цифрова компетентність не є обов'язковою для філологічних наук, оскільки вона може бути замінена іншими важливими навичками, такими як креативність і критичне мислення.

Друге питання полягає в тому, які саме уміння й навички визначають цифрову компетентність філолога. До них можуть входити знання різних програмних засобів для роботи з текстом, уміння використовувати інтернет-ресурси для дослідження та аналізу літературних текстів, а також навички редагування та публікації текстів у віртуальних середовищах.

Третє питання полягає в тому, наскільки цифрова компетентність фахівців-філологів впливає на розвиток сучасної філології. Одна з головних переваг цифрової компетентності для філолога полягає в тому, що вона дає змогу використовувати нові технології для здійснення досліджень у галузі філології.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в практичному впровадженні окремих компонентів дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітній процес закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка майбутніх філологів; створенні визначеної сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому процесі закладів вищої освіти; розробленні програми факультативного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології у філології» та дидактико-методичного супроводу його реалізації в освітньому процесі для інтенсифікації фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей. Матеріали наукових статей, дисертації, розділу колективної монографії можуть бути використані в підготовці студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України; під час укладання навчальних програм, підручників, навчальних посібників, методичних вказівок і рекомендацій для студентів філологічних спеціальностей.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях, положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення дисертації відображено в публікаціях, з них:

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Сухомлин О. А. Цифрова компетентність здобувачів вищої філологічної освіти в умовах сучасних запитів суспільства: ціннісний аспект. *Молодь і ринок*. 2022. №2 (200). С. 170–176. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.256055>.

2. Сухомлин О. А. Digital humanities: цифрова ера у гуманітаристиці. *Молодь і ринок*. 2020. №3–4 (182–183). С. 157–161. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.216808>.

3. Сухомлин О. А. Формування системи мотивації підвищення цифрової грамотності для навчання протягом життя. *Молодь і ринок*. 2021. № 7–8 (193–194). С. 141–145. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.242620>.

Публікації в наукових виданнях іноземних держав та у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз

4. Сухомлин О. А. Особливості організації освітнього процесу студентів філологічних спеціальностей на засадах реалізації компетентнісного підходу. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). С. 454–458. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-96>.

5. Сухомлин О. А. Формування цифрової компетентності у студентів філологічних спеціальностей як психолого-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2019. № 8 (72). С. 255–259. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-54>.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Малихін О. В., Сухомлин О. А. Розвиток цифрової компетентності філологів: виклики сучасності. *Priority directions of science and technology development* : тези доп. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–23 берез. 2021 р. / SPC “Sci-conf.com.ua”. Київ, 2021. С. 699–703.

7. Сухомлин О. А. Основи порівняльного дослідження шкільних систем освіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 трав. 2021 р. / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2021. С. 99–101. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-99-101>.

8. Сухомлин О. А. Формування цифрової грамотності у студентів. *Innovations and prospects of world science* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ванкувер, 1–3 груд. 2021 р. / Perfect Publishing. Ванкувер, 2021. С. 669–672.

9. Сухомлин О. А. Формування цифрової компетентності викладачів закладів вищої освіти. *Topical issues of modern science, society and education* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 28–30 лист. 2021 р. / SPC “Sci-conf.com.ua”. Харків, 2021. С. 1049–1052.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації

10. Сухомлин О. А. Застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх перекладачів. *Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація* : колективна монографія / за наук. ред. проф. Г.Цветкової. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGINGVerlag, 2021. С. 476–497.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць і результатів автоматизованої перевірки на відсутність плагіату встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст роботи не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалася шляхом їхнього оприлюднення на науково-практичних конференціях різного рівня та на базі трьох університетів (довідки додаються)

У дисертації отримано нові науково-обґрунтовані теоретичні й практичні результати. Її зміст відповідає визначеним темі й меті, поставлені наукові завдання розв'язано повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення дисертації містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення повністю обґрунтовані й отримали необхідну апробацію на наукових конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації.

Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань і спеціальності, із якої вона подається до захисту. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значущістю дисертація О. А. Сухомлин відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти й накопичено теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, достатні для розв'язання комплексних завдань у царині професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, опановано методологію наукової й педагогічної діяльності.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертація Сухомлин О. А. «Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, характеризується повнотою викладу досліджуваного матеріалу й відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022) і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
учений секретар Інституту педагогіки
НАПН України

Людмила КАЛІНІНА

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу
міжнародних зв'язків та наукової співпраці
Інституту педагогіки НАПН України

Роман ПОПОВ

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ

Завідуючий відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

Калініної Л.М.
Попова Р.А.
[Handwritten signature]